

BILÁS BOGLÁRKA

Magyar diáknyelv határon innen és túl

Annotáció: A tanulmány témája egy szlovákiai magyar tannyelvű gimnázium és egy magyarországi gimnázium diákjai szleng jellegű nyelvhasználatának összehasonlítása egy kérdőíves felmérés adatai alapján. A kutatás két nézőpont szerint szemléli a vizsgált adatközlő csoportok diákszlengjét. A felmérés módszere lehetővé teszi egyrészt a szlengszóismeretük tanulmányozását, valamint a szókincsükben jelenlévő általános tendenciák kimutatását. A kutatás új eredményekkel szolgál nemcsak a szlengvizsgálat, hanem a nyelvi kontaktusok témakörében is, külön hangsúlyt fektetve a szlovákiai adatközlők kisebbségi helyzetéből adódó szlenghasználati jellemzőire.

Kulcsszavak: szleng, diákszleng, nyelvi kontaktushatás

1. Bevezetés

Kutatásom témája a diáknyelv vizsgálata két gimnázium diákjai körében. Alapját a Nagykaposi Magyar Tannyelvű Gimnáziumban (Szlovákia) és a sátoraljaújhelyi Kossuth Lajos Gimnáziumban (Magyarország) végzett kérdőíves felmérés képezi.

A vizsgált tanintézmények a szlovák–magyar országhatár két oldalán találhatók, egymástól kb. 50 km távolságra, az északkeleti nyelvjárási régióban, s hasonló szociolingvisztikai jellemzőkkel rendelkező diákok látogatják őket. Nagykaposon 107, Sátoraljaújhelyen 86 kérdőívet töltöttek ki az adatközlők, akik között az a legjellemzőbb különbség, hogy két különböző országban élnek. Célom, hogy az összegyűjtött szóanyag alapján elemezzem és összehasonlítsam

a két iskola diákjainak szlengismeretét és -használatát, valamint rámutassak a különbözőségekre és hasonlóságokra lehetséges okaira.

Kutatásom módszerül a kérdőíves adatgyűjtést választottam. Ennek oka főként az, hogy hipotéziseim ellenőrzéséhez minél több nyelvi adatra volt szükségem, ezek összegyűjtésére pedig a kérdőíves módszer bizonyult a legalkalmasabbnak. A beszélt nyelvi jelenségek természetesen élő interakcióban vizsgálhatók legjobban, éppen ezért a felmérés eredményeit érdemes lenne ilyen módon ellenőrzésnek alávetni. Vizsgálatom tehát újabb kutatások alapjául szolgálhat.

Alapvető hipotézisem az volt, hogy a szlovákiai és a magyarországi diákok szlenghasználatában közös elemek jelennek majd meg – mégpedig elsősorban a közszleng kategóriájából, ill. az internetes kommunikációra jellemző szókészletből –, valamint hogy mindkét adatközlő csoportnál erőteljesen érvényesül majd az angol nyelvi hatás. Ugyanakkor feltételeztem, hogy a nagykaposi gimnazistáknál megmutatkoznak a szlovák kontaktusjelenségek, s hogy mindkét adatközlő csoportnál megjelennek az egyes intézményekben kialakult helyi sajátosságok.

2. Mi a szleng?

Mivel a nyelvészeti szakirodalomban még nem született egységes definíció a szleng fogalmának meghatározására, ezért első lépésként megpróbálom jellemezni, mit is értek szleng alatt a tanulmány keretein belül.

Szilágyi N. Sándor a szleng csoportjellegű szövekként írja le (Szilágyi http://mnytud.arts.klte.hu/szleng/szl_kut/03miaszl/tartal.htm#winword). Mások a szociolektus és a regiszter érintkezési területén elhelyezkedő változatkészletnek tartják, melynek szociolektális jellegét az adja, hogy főként a fiatalság nyelvhasználatának része, mivel azonban adott csoporton belül érvényesül bizonyos beszédhelyzetekben, ezért regiszter volta sem kérdőjelezhető meg (l. Lanstyák 2009). A szleng hordozója lehet a köznyelv, de bármely dialektus is – ez a hordozó nyelvváltozat az ún. *bázisnyelv* (Kis 1997: 242).

A korábbi kutatások (l. Bárczi 1932: 228–242) a szlenget elsősorban egyfajta városi népnyelvnek tekintették, Kis Tamás azonban

nyelvi univerzálénak tartja, mely így nem köthető egy-egy társadalmi csoporthoz, nyelvhez vagy történelmi korszakhoz, hanem a nyelv kialakulásától kezdve jelen van, attól a pillanattól kezdve, amikor kialakult az első „beszélőközösség, amelynek tagjai napi intenzív beszédkapcsolatban állnak egymással.” (Kis 1997: 240–241).

A szleng keletkezésének feltétele tehát a beszélőközösség, melyben létrejönnek az ún. *kiscsoport-szlengek*. Ezek gyakorlatilag egy-egy szociológiai értelemben vett kiscsoport nyelvhasználatát jelentik, majd ebből absztrahálódnak az ún. *nagycsoport-szlengek*, melyek a kiscsoportok szlengjéből valamilyen kapcsolat – földrajzi, szakmai – által alakulnak ki. Kis Tamás megad egy harmadik kategóriát is, a *közszleng*et, mely „a nyelvközösség számára közös szlengtípus a helytől és a szakmától függetlenül ismert szlengszavak csoportját takarja” (Kis 1997: 247–251).

A szleng fogalmának meghatározásánál fontos megismerni keletkezésének okait is. A Partridge által összeállított szociálpszichológiai okokat a következőképpen foglalhatjuk össze:

- kifejezni valamilyen csoporthoz való tartozást vagy elkülönülést;
- érzelmeket kifejezni és levezetni;
- játékosságra való törekvés és humor;
- újszerűség és meghökkentés;
- informális helyzet teremtése (vö. Partridge [http://mnytud.arts.klte.hu/szleng/szl_kut/03miaszl/tartal.htm#win word](http://mnytud.arts.klte.hu/szleng/szl_kut/03miaszl/tartal.htm#win%20word); Erdős 1988: 144).

A tárgyalt kategóriák meghatározásában fontos szerep jut az oktatás és az életkor kérdésének is. Egyes kutatók a 15-18 éves korosztályt tartják a szleng fő létrehozójának (vö. H. Varga <http://mnytud.arts.klte.hu/szleng/tanulmanyok/ifj-nyelv.htm>, Rónaky http://mnytud.arts.klte.hu/szleng/ronaky/re_tart.htm). Problémát okozhat azonban az ifjúsági nyelv és a diáknyelv kategóriák megkülönböztetése is. Véleményem szerint leginkább szókészletük témakörei alapján különíthetjük el őket egymástól, mivel a diáknyelv elengedhetetlenül tartalmaz az iskolai életéhez kapcsolódó szavakat és kifejezéseket. A diákok szleng nyelvhasználatában azonban ezek mellett szinte mindenre találhatunk szleng jellegű megfelelőt, amivel az adott közösség rendszeresen kapcsolatban kerül (vö. Hoffmann <http://mnytud.arts.klte.hu/szleng/mini/tanulm.htm>). Jellemző rá továbbá a játékosság, a szellemes rögtönzési képesség, az érzelmi túlfűtöttség, de gya-

kori mozgatórugója az irónia vagy a gúny (Rónaky http://mnytud.arts.klte.hu/szleng/ronaky/re_tart.htm).

3. A diákszleng jellemzése a vizsgált gimnáziumokban

A következő fejezetben megpróbálok áttekintést nyújtani a adatközlő csoportok összetételéről, az általuk ismert szlengszavakról és -ki-fejezésekről, valamint a szlenghasználati szokásaikról.

3. 1. Az adatközlők szociolingvisztikai jellemzői

A kérdőíveket két tanintézményben összesen 193 adatközlő töltötte ki. Ebből 107 adatközlő a Nagykaposi Magyar Tannyelvű Gimnázium tanulója, 86 adatközlő pedig a sátoraljaújhelyi Kossuth Lajos Gimnáziumot látogatja.

Mindkét iskola diákjainak zöme vagy falun, vagy kisvárosban lakik, a nemek aránya pedig mindkét adatközlő csoportban kiegyenlített. A nagykaposi adatközlők átlagéletkora 16,7 év (az 1., 2., 3., 4. évfolyamból), Sátoraljaújhelyen ez 16,4 év (a 9., 11., 12. évfolyamból).

Szignifikáns különbség a két csoport között a nagykaposiak kisebbségi helyzetéből adódik. A szlovákiai gimnázium diákjainál saját bevallásuk szerint az angol és német nyelv előtt áll szlovák nyelvtudásuk, míg a magyarországi diákok legerősebb idegen nyelvei az angol és a német. A Kossuth Lajos Gimnázium adatközlői közül 5-en Szlovákiából látogatják a tanintézményt, de ezek közül a diákok közül senki sem jelölte meg a szlovák nyelvet ismert idegen nyelvként.

A két adatközlő csoport közötti szlengismereti és szlenghasználati eltérések valószínűleg éppen a nagykaposi gimnazisták kisebbségi helyzetéből adódnak majd.

3. 2. Az adatközlők nyelvi attitűdjének vizsgálata

A nyelvi attitűdök társadalmi eredetűek – egy beszélőközösség szokásait, viselkedési szabályait és előítéleteit tükrözi –, nincs nyelvi alapjuk, nem fejeznek ki esztétikai vonatkozásokat (Kiss 2002: 136). Éppen ezért előfordulhat, hogy a nyelvhasználó saját vernakuláris

nyelvhasználatát stigmatizálja, mely nyelvi bizonytalansághoz vezethet (Kiss 2002: 147).

Mivel a szleng nem tartozik a nyelv presztízsváltozatai közé, fontosnak tartottam, hogy felmérjem az adatközlő csoportok hozzá fűződő nyelvi attitűdjét. Ez a szempont az összegyűjtött nyelvi adatok értelmezése szempontjából sem elhanyagolható. Mivel az adatgyűjtés egy-egy tanóra keretein belül történt, így természetellenesnek tűnhet a diákok számára a standardot előnyben részesítő környezetben egy megbélyegzett változat használata. A kérdőívekben négy feladat vizsgálta a diákok szlenghez fűződő viszonyát, melyekben rákérdeztem, hogy pozitívan, negatívan vagy közömbösen értékeli-e a szlenghasználatot; hogy milyen gyakran használnak szlengszavakat és -kifejezéseket, s hogy milyen helyzetekben használják ezeket; valamint arra is, hogy véleményük szerint milyen hatással van a szleng magára a nyelvre.

Az attitűdvizsgálat során nagyon hasonló eredmények születtek a két adatközlő csoportban. Mindkét esetben a diákok több mint fele (58%, 63%¹) vélekedett pozitívan a szlengről, negatív vélemény pedig csak 1-2 adatközlőnél jelent meg. Egyik gimnáziumban sem találtam olyan tanulót, aki azt állította volna, hogy sosem használ szlenget. A vizsgálat szerint mindkét helyszínen a gyakori szlenghasználók vannak túlsúlyban (59%, 63%), nem elhanyagolható azonban azoknak a száma sem, akik saját bevallásuk szerint ritkán használnak szlenget (40%, 37%). A szlenghasználat helyszínéeként leggyakrabban a baráti körben történő alkalmazás jelent meg (97%, 100%). Családja körében mindkét tanintézményben körülbelül a tanulók fele alkalmaz szlengszavakat (47%, 52%). Különbség mutatható ki a két gimnázium diákjainak szlenghasználati szokásaiban a tanítási órán (27%, 17%). Ennek oka valószínűleg az, hogy a kisebbségben élő magyar nyelvhasználók engedékenyebbek a nem standard nyelvváltozatokkal szemben. A már említett szituációkon kívül néhány adatközlő megadott még más – főként informális beszédhelyzetet feltételező – lehetőséget is: osztálykiránduláson, interneten, MSN-en, utcán stb. Abban a feladatban, melyben arra kérdeztem rá, hogy véleményük szerint a szleng milyen hatással van a nyelvre, mindkét tanintézmény

¹ A zárójelben feltüntetett százalékos adatok közül az első mindig a nagykaposi gimnáziumra, a második pedig a Kossuth Lajos Gimnáziumra vonatkozik.

esetében hasonló eredmény született. Azok között, akik a szlenget nyelvgazdagító jelenségként értékelik (43%, 40%), és akik úgy vélik, a szleng háttérbe szorítja a nyelv többi rétegét (40%, 47%) nincs szignifikáns különbség. Akik szerint a szleng semmilyen hatással nincs a nyelvre, mindkét gimnáziumban 20% alatti arányban voltak.

3. 3. A két gimnázium diákjainak szlengszó- és szlengkifejezés-ismerete

A kérdőív második részében arra kerestem a választ, hogy az államhatár két oldalán fekvő települések gimnáziumainak diákjai mennyire ismerik egymás szleng szókincsét, illetve, hogy ezek között mekkora átfedés figyelhető meg.

Ennek vizsgálatára két feladat szolgált. Egyikben szlengszavakat adtam meg (a magyarországi és szlovákiai magyar közszleng kategóriájából), és az adatközlőknek köznyelvi megfelelőikkel kellett helyettesíteniük azokat, vagy körülírással megmagyarázni a jelentésüket. A második szlengismeretre vonatkozó feladatban szintén értelmezniük kellett a megadott szleng elemeket, ebben az esetben azonban kifejezéseket adtam meg.

Az 1. sz. táblázatban összefoglalom az általam megadott szlengszavak ismeretére vonatkozó adatokat. Ahogy a százalékos arányok

1. sz. táblázat: A megadott szlengszavak ismerete²

Megadott szlengszavak	Nagykapos		Sátoraljaújhely	
	Ismerik a jelentését ³ (%)	Más jelentésben ismerik (%)	Ismerik a jelentését (%)	Más jelentésben ismerik (%)
<i>góré</i>	95,33	0,93	87,21	1,16
<i>haluskázik</i>	97,2	0,93	39,53	24,42
<i>lelkizik</i>	69,16	20,56	63,95	22,09
<i>lájkol</i>	93,46	1,87	89,53	0,00
<i>gyökér</i>	83,18	4,67	86,05	0,00
<i>felejtős</i>	27,1	35,51	47,67	23,26
<i>kocka</i>	27,1	45,79	73,26	18,6
<i>lájtos</i>	89,72	6,54	83,72	8,14

² Azokat az adatközlőket, akik nem adtak meg semmilyen magyarázatot, nem jelöltem a táblázatban, tehát a megadott százalékok összege nem 100%.

³ A szlengszótárakban megadott vagy a közismert jelentést értem alatta.

mutatják, a *góré* – 'vezető, főnök' (Kövecses 2009: 118) –, *lelkizik* – 'elbeszélget, társalog bizalmas ügyekről; panaszkodik (lelki dolgokról)' (Kövecses 2009: 174) –, *lájkol* – 'szeret, tetszik, kedvel' –, *gyökér* – 'elenszenves, gyenge, tehetetlen, buta ember' (Kövecses 2009: 122) – és *lájtos* 'csökkentett, enyhített, könnyebb (változata valaminek)' (Kövecses 2009: 168) jelentését mindkét gimnázium diákjai megközelítőleg hasonló arányban ismerik. Eltérések mutatkoztak azonban a *haluskázik*, *IQ-vitéz*, *csávesz*, *felejtős* és *kocka* szlengszavak esetében.

A *haluskázik* 'mellébeszél; füllent, hazudik' (Termini-szótár <http://t.nyud.hu/htonline//htlista.php?action=search>) esetében a különbség oka az lehet, hogy a tárgyalt szó a szlovákiai magyar szleng része, éppen ezért már az is figyelemre méltó, hogy a magyarországi adatközlők közül csaknem 40% ismeri. A *felejtős* – 'kivitelezhetetlen (cselekvés, helyzet); alkalmatlan (tárgy)' (Nyelvész 2009: 68) – szlengszó jelentése ezzel szemben a szlovákiai nyelvhasználók körében volt kevésbé ismert, köznyelvi megfelelőjeként az adatközlők nagy része a 'feledékeny' melléknevet tüntette fel.

Az *IQ-vitéz*, *csávesz* és *kocka* szavak esetében a két adatközlő csoport értelmezésében ellentétes magyarázatok jelentek meg. Nagykaposon az *IQ-vitéz* előfordult 'buta' (41%) és 'okos' (49%) jelentésben egyaránt, míg Sátoraljaújhelyen egyértelműen a 'buta' értelemezést adta meg a többség (78%). A szlovákiai gimnáziumban a *csávesz* 'fiú, férfi' jelentésű szlengszót (Kövecses 2009: 68) – valószínűleg a szlovák *čaves* szó hatására – a magyarországitól eltérő, ám a szlovákban használatos 'köszönés' magyarázattal látták el (55%). A *kocka* szó esetében az értelemezési különbség jelentésbővítés következménye. Míg a Kossuth Lajos Gimnáziumban a szó jelentését egyértelműen a gyarkori számítógép-használathoz kötik ('olyan személy, aki sokat számítógépezik, internetezik, játszik a számítógépen'), addig Nagykaposon a 'magánakvaló, nem társasági ember' jelentéssel azonosítja, mely a *kocka* szó Szlengblogban található értelmezése szerint csak a számítógéphez kötött életmódnak a következménye (Nyelvész 2009: 110).

A 2. sz. táblázat tartalmazza a vizsgált adatközlő csoportok szlengkifejezés-ismeretére vonatkozó adatokat. A *dob egy hátast* – 'meglepődik' –, *Moziba ne vigyelek?* – 'méltatlankodás túlzott elvárások miatt' (Kövecses 2009: 205) –, *rákattan valamire* – 'szereti, kedveli,

2. sz. táblázat: A megadott szlengkifejezések ismerete

Az általam megadott szlengkifejezések	Nagykapos		Sátoraljaújhely	
	Ismerik a jelentését (%)	Más jelentésben ismerik (%)	Ismerik a jelentését (%)	Más jelentésben ismerik (%)
<i>dob egy hátast</i>	71,03	14,95	84,88	11,63
<i>betart valakinek</i>	38,32	11,21	56,98	25,58
<i>Moziba ne vigyelek?</i>	88,79	0,93	88,37	4,65
<i>rákattan valamire</i>	91,59	0,93	90,7	0,00
<i>Úgy néz ki, mint aki benéz</i>	17,76	18,69	40,7	20,93
<i>köpött a maci</i>	86,92	7,48	11,63	60,47
<i>lövése sincs</i>	98,13	0,00	91,86	3,49
<i>Nekem pezsegsz, kicsi Plussz?</i>	74,77	0,93	79,07	1,16
<i>eldurran az agya</i>	72,9	18,69	83,72	10,47
<i>bele van zuhanva</i>	81,31	5,61	68,6	17,44

tetszik neki', 'mohón lecsap vmire, kap valamin', 'hozzászokik, rászokik' (Kövecses 2009: 243) –, *lövése sincs* – 'nem tud valamit' –, *Nekem pezsegsz, kicsi Plussz?* – 'nekem beszélsz?' –, *eldurran az agya* – 'dühös lesz' –, *bele van zuhanva* 'szerelmes valakibe' kifejezéseket mindkét vizsgált adatközlő csoport több mint 70%-os arányban ismerte. Ennek oka valószínűleg régebbi keletkezésük lehet. Ez alól a feltételezés alól a *Nekem pezsegsz, kicsi Plussz?* képezhet kivételt. Ennek ismertségét azzal magyarázom, hogy azok közé az új típusú szlengkifejezések közé tartozik, melyek egy megadott mintára keletkeznek, az interneten keresztül terjednek, és a fiatalok körében rendkívül népszerűek. A széleskörű ismertség ellenére használatuk (az adatközlők saját bevallása szerint) – a Nagykaposon 52%-ot elért *Moziba ne vigyelek?* kivételével – nem haladta meg a 30%-ot sem.

A szlengszavakkal ellentétben mindössze három olyan kifejezés akadt, mely eltérő képet mutat az egyes adatközlő csoportoknál. A *betart valakinek* szókapcsolatot a Magyar szlengszótárban található 'szándékosan árt valakinek' (Kövecses 2009: 53) jelentésben ismeri a nagykaposi gimnázium tanulóinak 38%-a, a Kossuth Lajos Gimnázium diákjai ezzel szemben 57%-os arányban ismerik ezt a jelentést, használata azonban egyik csoportban sem gyakori. Az *Úgy néz ki, mint aki benéz* újabb keletkezésű szóláshasonlatot 'furcsán néz ki, csúnya' jelentésben ismeri a sátoraljaújhelyi adatközlők 41%-a, míg

ez a megfeleltetés Nagykaposon mindössze a diákok 18%-ánál jelent meg, miközben a többség semmilyen magyarázatot sem fűzött a kifejezéshez, tehát itt valószínűleg még nem tartozik az elterjedt szlengkifejezések közé. A *köpött a maci* – 'ideje aludni' – kifejezést a szlovákiai gimnáziumban ebben a jelentésben ismeri a meghatározó többség (87%), míg Magyarországon ez mindössze 12%-os arányt mutat. A Kossuth Lajos Gimnázium adatközlőinek 60%-a 'besúg, beárul' értelmezéssel látta el a kifejezést, valószínűleg a *beköp valakit*, azonos jelentésű szókapcsolat hatására.

3. 4. A két gimnázium diákjainak szleng jellegű nyelvhasználata

A felmérés további részeiben általam megadott köznyelvi szavakhoz – *pénz, idegesít, csokolózik, tetszik (valami/valaki), ügyetlen ember, eszik, barát, osztályfőnök, szórakozás, beszél* – és témakörökhöz – *valami nagyon jó, valami nagyon rossz, köszönés, tantárgyak nevei, érdeklődés módja, valaki rossz jegyet kapott, családtagok nevei, ember, felszólítás beszéd abbahagyására, felszólítás tevékenység abbahagyására* – kellett szlengszavakat és -kifejezéseket rendelniük az adatközlőknek. A továbbiakban az így összegyűlt nyelvi anyag alapján jellemzem a adatközlő csoportok szlenghasználatát, illetve rámutatok a két gimnázium diákjainak nyelvhasználatában jelentkező egyezésekre és különbségekre.

3. 4. 1. A közszleng elemei az adatközlők nyelvhasználatában

A vizsgált gimnáziumok diákjainak nyelvezete a legnagyobb hasonlóságot a közszleng szókincs tekintetében mutatta. Ennek két oka lehet, mégpedig:

1. A diákok a közszleng szavakkal azonosítják a szleng fogalmát, így a feladat teljesítésekor ezek jutottak először eszükbe.
2. A tanulók nyelvhasználatában valóban a közismertebb szlengszavak és -kifejezések vannak túlsúlyban.

Ezek a szavak és kifejezések már hosszabb idő óta a nyelv részei, valószínűleg a szlovákiai diákok körében is már több generáció óta elterjedtek (pl.: *dumál, lóvé, pofázik* stb.). Néhány esetben azonban

a közszleng kategóriába sorolhatunk olyan szlengszavakat is, melyek újabb keletűek (pl.: *lájkol*, *Mizu?* stb.), de közismertek, mivel valamilyen aktuális problémához, széles körben elterjedt tevékenységhez köthetők.

A nagyfokú egyezés mellett még néhány közszleng szó esetében is voltak eltérések a két adatközlő csoportban gyűjtött adatok között (l. a 3. sz. táblázat). Ezek alapján elmondhatjuk, hogy míg Nagykaposon a *csű*, a *bio* és a *geo* szavak sorolhatók a közszleng kategóriába, addig Sátoraljaújhelyen a *cső*, *biosz* és *föci* változatok terjedtek el köszönésként, illetve a biológia- és földrajzóra megnevezésére.

3. sz. táblázat: A közszleng szavak gyakorisága közötti különbség

	Nagykaposi adatközlők száma	Sátoraljaújhelyi adatközlők száma
csű	43	2
cső	14	34
bio	37	0
biosz	6	29
geo	31	0
föci	4	44

3. 4. 2. Idegen nyelvi hatások megjelenése az adatközlők nyelvhasználatában

Több okból is elengedhetetlenül fontos figyelembe venni az idegen nyelvek hatását a vizsgált gimnáziumok diákjainak nyelvhasználatában. Egyrészt az egyik adatközlő csoport kisebbségi helyzetben él, tehát a többségi nyelv hatása valószínűleg az egyik legfontosabb elkülönítő tényező a két gimnázium diákjainak nyelvhasználatában. Másrészt a 21. században nem hagyhatjuk figyelmen kívül a világnyelvek hatását, melyek közül térségünkben az angol nyelv nyilvánul meg a legintenzívebben, de más – a diákok által ismert vagy használt – nyelv is befolyásolhatja a vizsgált adatközlők nyelvhasználatát.

A két gimnázium diákjai közötti leglényegesebb különbséget a nagykaposi gimnázium adatközlőinek kisebbségi helyzete adja, az ő esetükben éppen ezért külön figyelmet kell szentelnünk a szlovák nyelv hatásának. A szorosabban vett közvetlen kölcsönszavak

kategóriába sorolhatók többek között a nagykaposi adatközlők által megadott alábbi szavak: *bratu*, *kámo*, *kamoš* 'barát', *pani triedna* 'osztályfőnök', *haluzová* 'beszél', *vôbec* 'egyáltalán' *sztyihál* 'idegesít', *konyec* 'vége'⁴. Érdekes megfigyelni, hogy néhány tantárgy megnevezésekor a nagykaposi adatközlők magyar nyelvű kommunikációjuk során is a szlovák név rövidítését használják, pl.: *uak* (umenie a kultúra) 'művészet és kultúra', *mof/mofka*, (manažment osobnej financií) 'közgazdasági témájú kurzus', *nas* (náuka o spoločnosti) 'polgári nevelés'. Alaki kölcsönszónak tekinthetjük a Szlovákiában elterjedt *info* 'informatika' szlengszót a Magyarországon használatos *infó*val szemben, a *vége a filmnek* 'felszólítás tevékenység abbahagyására' pedig valószínűleg a szlovák *koniec filmu* kifejezésből keletkezett kalkként. A szlovák nyelv hatása a nagykaposi adatközlőknél nemcsak a közvetlen vagy a közvetett szókölcsonzésben nyilvánult meg, hanem jelentősen hozzájárulhatott bizonyos szavak gyakoribb megjelenéséhez. Ezért fordulhatott elő a nagykaposi diákoknál a *ciao/csáu/csáo* köszönési forma a szlovák fiatalok körében nagyon elterjedt *čáv* hatására gyakrabban, mint Magyarországon. Az *eszik* köznyelvi szó esetében pedig valószínűleg azért jelenhetett meg a nagykaposiaknál a gyermeknyelvi *papál* szó, mert a szlovák nyelvben gyakran használt *papkať* megfelelője, mely felnőtt emberek közötti érintkezésben is előfordul.

A magyarországi gimnáziumban ugyanakkor csak elvétve jelentek meg szlovák hatást mutató szavak (két szlovákiai adatközlőnél a *bratu* vagy a szlovák *ahoj* köszönés), annál elterjedtebb viszont az angol szlengszavak használata. Az angolból átvett szavak és kifejezések egy része nem a közelmúltban vált a magyar szleng részévé. Ezek általában mindkét adatközlő csoport válaszaiban megtalálhatóak, s írásmódjukkal kapcsolatban az angol helyesírás mellett megjelent a magyar írásmód alkalmazása is: *money/mani/máni*, *cash/kess* 'pénz', *cool/kúl*, *szuper* 'valami nagyon jó', *lúzer* 'ügyetlen ember', *party/parti* 'szórakozás', *hello/heló*, *hi/háj* 'köszönés' stb. Akadtak

⁴ Érdekes, hogy a *konyec* és a *sztyihál* kivételével minden szlovák nyelvből származó szót szlovák helyesírással adtak meg, míg az angol nyelvből átvett szavak többségénél az angol írásmód mellett megjelent a magyar kiejtés szerinti írás. Pl.: *cool/kúl*, *cash/kess* stb.

a nyelvi anyagban olyan angol eredetű szavak is, melyek ugyan csak a közelmúltban váltak a magyar fiatalok szókészletének részévé, mégis közismertnek tekinthetőek, sőt sokuknak már magyaros írásmódja is létezik. Mindkét adatközlő csoportban előfordultak például a következő szavak és kifejezések: *lájk/lájkol*, *love/lávol* 'tetszik valami', *LOL*⁵ 'tetszik valami, valami nagyon jó', *friend/frend* 'barát', *OMG* 'valami nagyon tetszik vagy valami nagyon rossz', *man/men* 'ember', *What's up?/Wazzup?/Váccáp?/Sup?* 'érdeklődés módja' stb. Ezek jelentős része az internetes kommunikációhoz és a közösségi oldalak használatához köthető. Több esetben képeztek a magyarországi gimnázium diákjai angol igékből – akárcsak a korábban már megjelent *lájkol* esetében – *-ol/-el* magyar igeképző segítségével új alakot: *kissel* 'csókolózik', *talkol*, *speakol* 'beszél', de arra is akadt példa, hogy az angol szó mintájára egy hasonló hangalakú magyar szót az eredeti angol szó jelentésében kezdenek használni: az angol szlengben megtalálható *lame* 'ügyetlen, valamiben járatlan ember' mindkét adatközlő csoport esetében megjelent *láma* formában, mégpedig 'ügyetlen ember' jelentésben. A nagykaposi adatközlők körében pedig előfordult a *buláj* szó 'szórakozás' jelentésben, mely valószínűleg az azonos értelmű *buli* szó angol nyelvi kiejtési szabályok szerinti ejtismódjából keletkezett.

Az összegyűjtött nyelvi adtak között előfordultak még német (*fater*, *muter*, *überállat*) és cigány (*csávó*, *vakerál*) eredetű szavak is, de ezek valószínűleg már a közszleng részeként kerültek be az vizsgált csoportok nyelvhasználatába.

3. 4. 3. Újszerű állandósult szókapcsolatok megjelenése

A fiatalok nyelvhasználatához elengedhetetlenül hozzátartoznak az újabb keletkezésű állandósult szókapcsolatok.

Ezek egyik típusának fő terjedési csatornája az internet, éppen ezért általában közismertek a fiatalok körében, és humoros újszerűségük miatt nagyon népszerűek. Az adatközlők adataiban leggyak-

⁵ Az internetes nyelvhasználatból a beszélt nyelvbe bekerült szavakkal (*szmájli* stb.) és rövidítésekkel (*LOL*, *OMG*, *WTF* stb.) egy külön fejezetben foglalkozom.

rabban az új keletű szóláshasonlatok voltak túlsúlyban, mindkét iskola esetében. Pl.: *Kevés vagy, mint Győzike showban a Goethe-idézet/dobostortában a ritmusérzék/a térdkalácsban a mazsola; Lefejellek, mint Zidane Materazzit/kezdő sáska a harangvirágot/Kiszel Tünde az ötezres kérdést; Olyan/Akkora paraszt vagy, hogy ostorral váltasz csatornát/szédülsz a betonon/a vattacukrot is bicskával eszed.*

A nagykaposi gimnazistáknál előfordultak olyan esetek, melyekben szintén az ismert sémákat használták fel, az újabb kapcsolatokban azonban gyakran találunk utalást valamilyen helyi sajátosságra. Ilyen például a földrajzi meghatározottság (*Füstöl, mint a vajáni kémény*), vagy a személyhez kötöttség (*Utálja, mint Erika a németórát*). Szlovákiai jellegzetességről van szó azokban az esetekben, amikor kölcsönszavak találhatók az átalakított szóláshasonlatokban: *Szedi, mint cigány a podporát* (szl. *podpora* = 'segély'); *Lefejellek, mint vakondot a rotovátor* (szl. *rotovátor* = 'forgókapa').

Szintén mindkét adatközlő csoport esetében előfordultak elferdített életbölcsesek. Nagykaposon például az *Ajándék szónak ne nézd a lapát; Néma gyermeknek anyja se látja a fától az erdőt* újszerű közmondások, a Kossuth Lajos Gimnáziumban pedig a *próba cseresznye* és a *Megy, mint a hurkatöltés* átalakított frazeologizmusok. Nem meglepő az sem, hogy a sok reklám, politikai és egyéb szlogen hatására Nagykaposon megjelent a *A siker sukár!* állandósult szókapcsolat, Sátoraljaújhelyen pedig előfordult a *Védd a fákat, egyél hódót!* humoros felszólítás. Mindkét csoportnál jellegzetesek voltak még a rigmusszerű rímelő sorok (*Még egy ilyen humor, fejedem egy dudor*).

3. 4. 4. Az internetes szleng és annak megjelenése a beszélt nyelvben

Ahogy a fiatalok egymás közötti érintkezésének egyre inkább mindennapos részévé válik az elektronikus kommunikáció, úgy alakul ki fokozatosan az SMS, a chat és az internetes fórumok sajátos nyelvezete. Az információcsere felgyorsítása érdekében gyakran különböző rövidítéseket alkalmaznak, és ezek mindkét adatközlő csoport esetében megjelentek (pl. *LOL laugh out loud* 'hangosan felnevet', *OMG Oh my God!* 'Ó, Istenem!'). Szintén így jött létre az angol *thanks* 'köszönöm' szóból a *thx*, vagy a a magyar *pillanat* szóból a *pill* rövidítés.

Tipikus tulajdonsága az internetes kommunikációnak, hogy közel áll a beszélt nyelvhez, ezért megtalálható benne néhány beszélt nyelvre jellemző lazításos jelenség. Mindkét iskolában előfordul például a *szerintem* helyett használt *sztem*, a *vagyok* csonkított változata a *vok*, Sátoraljaújhelyen pedig a *tudod*-ból keletkezett *tood*, és a *nagyonból* létrejött *naon* is.

A fenti rövidítések és rövidített szóalakok egyre nagyobb teret hódítanak a szóbeli érintkezés során is. A betűszókat hangzó szövegben általában magyar betűzés szerint ejtik ki: LOL [lol], OMG [óemgé]. Érdekes az XD emotikon esete, mivel ez a nevető fejet szemléltető betűpár sok esetben betűszóként [ikszdé] kiejtéssel jelenik meg a beszélt nyelvben.

A különböző rövidített változatok mellett az internetes kommunikáció révén került be a diákok nyelvhasználatába a már tárgyalt *lájk* szó és származékai, melynek ellentéte a *dislike* 'ellenszenv, idegenkedés' szintén megjelent egy nagykaposi adatközlőnél.

4. Összegzés

A tanulmányban – a kezdeti hipotézisek felállítása és szleng elméletével foglalkozó fejezet után – a nagykaposi és a sátoraljaújhelyi gimnazisták szleng jellegű nyelvhasználatának jellemzőivel és ennek összehasonlításával foglalkoztam. A kérdőíves felmérés segítségével összegyűjtött nyelvi adatok elemzése a következő eredményeket hozta.

A vizsgálat adatközlő csoportok szlengismeretéről a szlengszavak esetében elmondható, hogy mindkét adatközlő csoportban ismeretek voltak a régebbi keletkezésű, közszleng kategóriába sorolható adatok, ill. az olyan szlengszavak, melyek ugyan új keletűek, de egy széles körben elterjedt tevékenységhez kapcsolódnak. Különbségek mutatkoztak a két iskola diákjainak szlengszóismeretében néhány újabb keletkezésű elemnél, illetve abban az esetben, ha a szó vagy bizonyos jelentése csak a szlovákiai magyar nyelvhasználatot jellemzi. Az adatközlői csoportok szlengkifejezés-ismeretében nem fedeztem fel konkrét tendenciákat.

A vizsgált gimnáziumok diákjaitól összegyűjtött szóanyag elemzése alapján a következő hasonlóságok mutathatók ki a két adat-

közlő csoport szlenghasználatában: 1. a leggyakrabban előforduló szlengszavak és -kifejezések nagy része a közszleng kategóriába sorolható; 2. nyelvhasználatukban megnyilvánul az angol nyelv intenzív hatása; 3. új keletű frazeologizmusok megjelenése; 4. az internetes kommunikáció elemeinek használata. Az adatközlői csoportok nyelvhasználatában észlelhetők különbségek röviden így foglalhatók össze: 1. szlovák nyelvi hatások a nagykaposi gimnázium diákjai körében (a szókölcsönzések mellett a nyelvi kontaktus hat bizonyos szlengszavak gyakoriságára is), melyek a Kossuth Lajos Gimnáziumban csak a Szlovákiából származó adatközlőknél fordultak elő kis mértékben; 2. tipikusan az adott ország reáliájához köthető jelenségek megnevezéseiben; 3. néhány – valószínűleg – csak az adott tanintézményre jellemző szó vagy kifejezés használata.

A fentiek alapján megállapíthatjuk, hogy a dolgozat bevezető részében felállított hipotézisek nagy része beigazolódott.

HIVATKOZÁSOK

- Bárczi Géza 1932. A „pesti nyelv”. *Magyar Nyelv* 27.évf. 228–242.
- Bilás Boglárka 2011. *Magyar diáknyelv a határon innen és túl*. Szakdolgozat. Pozsony: Comenius Egyetem.
- Erdős Gábor 1988. Újabb jelentésváltozások az ifjúsági nyelvben. *Magyar Nyelvőr* 112. évf. 143–148.
- Hoffmann Ottó 1996. *Mini-tini-szótár*.
<http://mnytud.arts.klte.hu/szleng/minutes/tanulm.htm> (2011. 2. 23-i letöltés)
- H. Varga Gyula 1995. Létezik-e ifjúsági nyelv? Szende Aladár szerk., *Anyanyelvi nevelés – embernevelés*.
<http://mnytud.arts.klte.hu/szleng/tanulmanyok/ifj-nyelv.htm> (2009. 2. 18-i letöltés)
- Kis Tamás 1997. Szempontok és adalékok a magyar szleng kutatásához. Kis Tamás szerk., *A szlengkutatás útjai és lehetőségei*. Debrecen: Kossuth Egyetemi Kiadó. 237–296.
- Kövecses Zoltán 2009. *Magyar szlengszótár*. (Második, átdolgozott kiadás.) Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Lanstyák István 2009. Regiszterek. Előadás. Pozsony: Comenius Egyetem.
- Nyelvész Józsi 2009. *Szlengblog – Ha érted, hogy mondom*. Szekszárd: Silenos Könyvkiadó.
- Partridge, Eric 1999. Szleng. Fenyvesi Anna–Kis Tamás–Várnai Judit Szilvia szerk., *Mi a szleng?* http://mnytud.arts.klte.hu/szleng/szl_kut/03miaszl/tartal.htm#winword (2009. 2. 18-i letöltés)
- Rónaky Edit 1997. *Hogyan beszél ma az ifjúság? (Avagy: hogyan hadováznak a skacok?)* http://mnytud.arts.klte.hu/szleng/ronaky/re_skac.htm (2011. 1. 24-i letöltés)
- Szilágyi N. Sándor 1999. A csoportjellegű szövegek. Fenyvesi Anna–Kis Tamás–Várnai Judit Szilvia szerk., *Mi a szleng?*
http://mnytud.arts.klte.hu/szleng/szl_kut/03miaszl/tartal.htm#winword (2009. 2. 18-i letöltés)
- Termini-szótár <http://ht.nytud.hu/htonline//htlista.php?action=firstpage>

ZHRNUTIE

Štúdia sa zaoberá skúmaním a porovnaním maďarského študentského jazyka na Slovensku a v Maďarsku. Východiskovým bodom tohto výskumu sú anonymné dotazníky vyplnené žiakmi Gymnázia s vyučovacím jazykom maďarským vo Veľkých Kapušanoch a Gymnázia Lajosa Kossutha v Sátoraljaújhelyi.

V prvej časti po načrtnutí základných hypotéz sa pokúsim vysvetliť pojem slangu a ďalších dôležitých fenoménov. V druhej, praktickej časti sa zaoberám systematizovaním a interpretovaním pozbieraných jazykových údajov.

Po načrtnutí sociolingvistických vlastností skúmanej skupiny študentov som zhrnula ich názor na používanie slangu. Na obidvoch školách sa ukázali podobné výsledky: väčšina respondentov má pozitívny vzťah k danému fenoménu, sú častými používateľmi slangu a to hlavne v okruhu kamarátov, ale na ich mienku vplývajú aj rôzne jazykové konvencie.

V ďalšej časti práce som sa zaoberala skúmaním určenia významu jednotlivých slangových slov a výrazov zo strany respondentov. Východiskovým bodom boli výklady študentov s ohľadom na slangové slová a výrazy z maďarského študentského jazyka na Slovensku a v Maďarsku. V prípade slangových slov som dospela k záveru, že na obidvoch gymnáziách sú známe slová, ktoré patria do kategórie všeobecného slangu a niektoré novšie vzniknuté slová, ktoré sú spojené nejakými všeobecne rozšírenými aktivitami a javmi. Rozdiely sa vyskytovali najmä v prípade niektorých novšie vzniknutých slangových slov, ďalej takých slov, ktoré sú používané iba v študentskom jazyku na Slovensku, alebo majú modifikovaný význam. V určení výkladu slangových výrazov sa neobjavili pravidelné tendencie.

NOVA POSONIENSIA

A pozsonyi magyar tanszék évkönyve
Zborník Katedry maďarského jazyka a literatúry FF UK

Szenczi Molnár Albert Egyesület
és a KALLIGRAM Kiadó

2011